

LITTERATURA ROMANIC E INTERLINGUA

Vicente Costalago

**Union Mundial pro Interlingua
2020**

Litteratura romanic e interlingua

Vicente Costalago

Redaction e lay-out final: Thomas Breinstrup

*Imagines: Annie Spratt, Pixabay (copertura) | Mappa,
Wikimedia Commons (pagina 9)*

Bibliotheca electronic **in interlingua**

www.interlingua.com

Publicate in le Bibliotheca electronic in interlingua per le
Union Mundial pro Interlingua

www.interlingua.com

© 2020 Vicente Costalago

Tote directos reservate. Iste texto es facite disponibile pro uso non-commercial solmente. Tote formas de re-vendita o re-distribution electronic o imprimate es prohibite sin permission in scripto. Nulle parte de iste publication pote esser reproducite, copiate, conservate in un systema de cercar o transmittite in ulle forma o per ulle methodo: graphic, electronic, mechanic, photographic, registrate sur disco o cassetta, transferite a bases de datos o in altere maniera sin permission in scripto. Es permittite citar in recensioni con indication del fonte.

Contenutos

Introduction	4
1. Lingua latin	5
Caracteristicas del latino	6
Litteratura latin	7
Latino vulgar	8
2. Linguas romanic: origine e evolution	9
Evolution del latino vulgar al linguas romanic	9
Evolution in le Peninsula Iberic	9
Evolution in Francia	11
Evolution in Italia	12
Evolution in le est	13
3. Litteratura medieval	16
Themas commun	16
Litteratura medieval in le Peninsula Iberic	17
Litteratura medieval in Francia	23
Litteratura medieval in Italia	27
Litteratura medieval in Romania	32
4. Le Renascentia	35
Humanismo	35
Litteratura del Renascentia	35
5. Del Baroco al Romanticismo	39
Baroco	39
Illuminismo e neoclassicismo	40
Preromanticismo	42
Romanticismo	44
6. Realismo e naturalismo	48
7. Interlingua	51
Historia	51
8. Conclusion	54

Introduction

In iste libro on presenta le historia del litteratura romanic e de interlingua.

Interlingua es un lingua auxiliar international naturalistic basate super le vocabulos commun del major linguas europee e super un grammatica anglo-romance simple, initialmente publicate in 1951 per International Auxiliary Language Association (IALA). Appellate a vices Interlingua de IALA pro distinguer lo del altere usos del parola, illo es le subjecto de iste articulo e le lingua de iste encyclopedia integre.

Interlingua es como le latino esserea hodie si illo esseva mantente in tote le Romania. Como le latino esseva le lingua de communication international in le passato, interlingua es hodie le lingua de communication international e le herede del latino. Interlingua non solmente uni le culturas latin e romanic, ma anque developpa un cultura proprie.

Iste libro vide un linea natural le qual comencia con le latino, seque con le linguas romanic e fini con interlingua. Le scopo de iste libro es que le lector pote cognoscer le origines de interlingua, i.e. le latino e le linguas romanic, e anque interlingua.

1. *Lingua latin*

Pro comenciar le historia de interlingua, on debe vader al comencio del lingua que originava los que esseva le fontes de interlingua. Pro isto, nostre viage comencia in le antiquitate, con le lingua latin, que es le base del linguas romanic supra le quales es basate interlingua.

Le nomine “latino” veni del tribo italian nominate Latini que habitava circa le seculo X in Latio, e anque del dialecto parlate per iste tribo. Le latino extendeva con le conquista de terras nove per le romanos, qui comenciava un politica de romanisation (i.e. le extension del cultura e lingua roman trans le imperio), mais in le est le latino non substitueva le greco.

Le litteratura latin supervivente esseva quasi toto scripte in latino classic.

- Latino antique (*prisca latinitas*) es le periodo del lingua ante 75 a.Chr.
- Latino classic (*lingua latina*) es le forma usate in le litteratura latin classic. Illo extendeva del seculo I a.Chr. usque le seculo I p.Chr. Illo differe del latino antique in varie formas, per exemplo le suffixos *-om* e *-os* cambia a *-um* e *-us*.
- Latino tardive (*latinitas serior*) es le lingua del administration e litteratura del antiquitate tardive in le Imperio Roman tardive e le status que sequeva le cadita del Imperio Roman Occidental. Illo extende del seculo II al IV o VI.
- Latino vulgar es un termino que refere al sociolectos del latino parlate in le Mediterraneo durante e post le periodo classic del Imperio Roman. Illo evolveva usque devenir le linguas romanic, cuje scripturas comenciava

apparer in le seculo IX. Illo differe del latino classic in su grammatica e lexico.

- Latino medieval (*latina mediaevalis*) es le latino usate inter le seculo IV e XIV. Illo es relatate con le latino ecclesiastic, mais iste es usate solmente pro themas relatate a christianismo.
- Latino renascentista (*lingua latina renascentiae*) es le latino usate inter le seculos IX e XVI in le Renascentia, specialmente per le humanistas. Le humanistas faceva cambios in le latino que esseva introduce in le Mediovo, como le orthographia (per exemplo, *etiam* esseva scripte como *eciam* in le Mediovo, e le humanistas prendeva de nove le forma antique). Mais, ben que le latino humanista esseva un lingua litterari sophisticate, illo deveniva plus difficile scriber obras re scientia, observante le normas instituite per le humanistas.
- Latino nove (*latina nova*) es lo que developpava del latino del Renascentia e esseva usate inter le seculos XVI e le fin del seculo XIX.
- Latino contemporanee (*latinitas viva*) es le forma del latino usate del fin del seculo XIX usque hodie.

Caracteristicas del latino

Le latino es un lingua in le qual le nomines, adjectivos e pronomines cambia lor suffixos pro exprimer relation semantic con le resto del phrase. Le conjuncte de formas que un nomine, adjectivo o pronomine pote haber es nominate un declination. Cata uno del formas inflectite es nominate casos: in latino on ha sex casos e cinque declinationes. Assi, on classifica le nomines per le declination que illos seque. Anque, le nomines ha genere, que pote es masculino, feminino o neutro.

Le verbo non ha formas composite e ha tres themas:

- Thema del presente o *infectum*
- Thema del perfecto o *perfectum*
- Thema del supino

Le verbo es dividite in quatro conjugationes (con altere parve e miscite) relatate con le tempore o formas que deriva del *infectum* (thema del presente).

Le ordine del parolas in latino es SOV (subjecto-objec-to-verbo), differente de interlingua, que ha SVO (subjecto-verbo-objecto).

Litteratura latin

On pote dicer que le comenciamento del litteratura eveniva in 240 a.Chr., quando le prime spectaculo era representate in Roma, scripte per Livio Andronico, initiator del litteratura latin.

Le litteratura latin pote esser dividite in le sequente periodos:

- periodo del origines (753 a.Chr., fundation de Roma – 241 a.Chr., fin del Prime Guerra Punic): exemplos simple, generalmente anonyme
- periodo antique (241 a.Chr.– 78 a.Chr.): in iste periodo le prime operas in prosa e poesia comencia a esser scripte
- periodo auree (78 a.Chr. – 14 p.Chr.), dividite in:
  - periodo de Cicero (78 a.Chr. – 43 a.Chr.)
  - periodo de Augusto (43 a.Chr. – 14 p.Chr.)
  - periodo argentee (14 – 117 p.Chr.)
  - periodo de degeneration (117 – 476)

Latino vulgar

In despecto del varietate dialectal, le linguas de Espania, Francia, Portugal e Italia ha un unitate notabile in lor sonos e developpamentos, appoiate per le influentia de un cultura christian commun. Solmente con le arrivata del musulmanes in 711 a Espania, que rumpeva le communicationes inter le principal regiones romanice, le linguas comenciava separar se. Le dialecto del latino vulgar que deveniva le romaniano es le plus separate proque illo esseva le plus distante del influentias que univa le parte west del Imperio Roman.

In le seculo XI, le latino vulgar comenciava a diverger in linguas separate. In iste seculo on trova le prime scriptos romanice, mais iste formas esseva solmente parlate, proque le latino medieval esseva utilisate pro scriber.

A differentia del latino classic, le latino vulgar haveva altere characteristics:

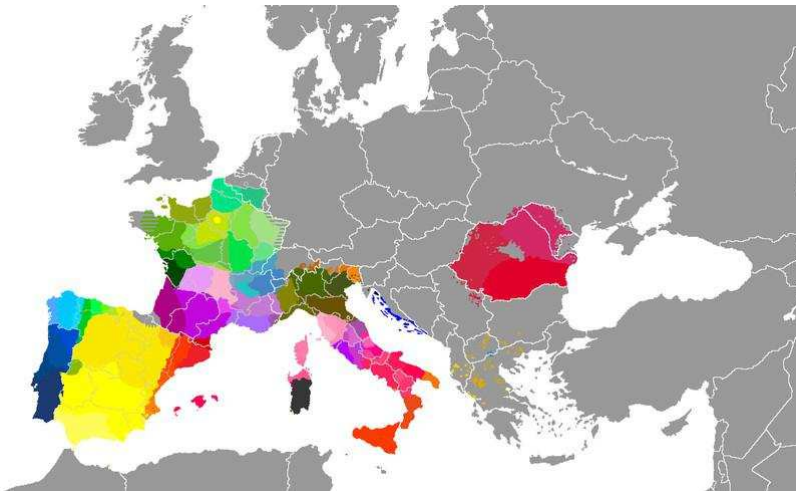
- Le cinque declinationes del latino esseva reduce a duo.
- Le tres generes deveniva duo, con le genere neutre unite a illo masculin.
- Alicun sonos consonante al final del parolas esseva perdite (como *-m* o *-t*).
- Pro exprimer le syntaxis, le prepositiones es preferite al casos.
- Developpamento de articulos in le linguas romanice.
- Le latino classic haveva dece sonos vocalic, que distingueva le longitude del sono, dunque classificate como longe o curte. Le latino vulgar haveva septe sonos vocalic, distinguente vocales aperte e clause.

2. Linguas romanica: origine e evolution

Le Medioevo comenciava in le anno 476 con le caduta del Imperio Roman del Occidente e finiva con le discoperta de America (1492). Con le caduta del Imperio Roman del Occidente, le territorios que antea esseva un sol unitate politic nunc esseva separate. Assi, ben que on pote vider un cultura simile in Europa e un forma de vita simile, le litteratura comenciava esser scritte in linguas romanica, que comenciava a emerger del latino.

Evolution del latino vulgar al linguas romanica

Evolution in le Peninsula Iberic

Le linguas que appareva in le Peninsula Iberic esseva:

- Le gallesiano-portugese esseva le lingua que evolveva

del latino in le Medioevo in le nord-west del Peninsula Iberic. On considera que le lingua esseva formate in le seculo VIII e esseva le plus importante del final del seculo XII usque le medio del seculo XIV. Illo es le origine del galleciano, le portugese, le fala de Extremadura e le eonaviego (gallecano-asturiano).

- Le asturiano-leonese evolveva in le region cognoscite como Asturias e Leon. Illo es dividite in tres dialectos: occidental, central e oriental, e on pote anque parlar de asturiano (parlate in Asturias), leonese (parlate in le antique Regno de Leon) e mirandese (parlate in Portugal). In le region occidental, le eonaviego es un lingua nascite post le mixtura inter galleciano e asturiano.
- Le aragonesse nasceva circa le seculo VIII in le Pyreneos central e septentrional super un substrato basc. Le linguistas nomina le aragonesse medieval como “navarro-aragonesse” quare le Regno de Aragon dependeva del Regno de Navarra. Con le conquista del Valle del Ebro, le lingua extendeva verso sud e deveniva le plus grande in le seculo XIV. Hodie illo es parlate in le nord de Aragon.
- Le catalano es un lingua parlate in le est del Peninsula Iberic, in le territorio del regiones espaniol de Catalonia, le Communitate Valencian, le Insulas Baleares, in le citate italian de Alghero, in Andorra e in le Pyreneos del est. Illo es dividite in duo gruppos dialectal principal: oriental e occidental. Le prime testimonio de catalano scripte es del seculo IX, e le prime texto litterari es le *Homilies d’Organyà*, del seculo XIII.
- Le castiliano o espaniol. Del conquista musulman in 711 usque le seculo X, le mozarabe esseva le dialecto romanico principal del Peninsula Iberic. Post isto le astu-

riano e le leonese deveniva plus importante a causa del avantiamento del christianos al sud. Le castiliano nasceva in le contato de Castilia (in le sud de Cantabria e le nord de Burgos), con influentias base e visigothic. Le textos le plus antique con parolas simile al castiliano es le *Cartularios de Valpuesta*, del seculo IX. Illos esseva scripte in latino con parolas de lingua vulgar. Inter le seculos XII e XV, le castiliano extendeva a zonas que esseva areas de parlar mozarabic, leonese e aragones.

Evolution in Francia

In Francia on pote parlar re duo linguas que nasceva in le nord e in le sud.

In le nord, le francese nasceva del evolution del latino vulgar a gallico-romanico. Le evolution de latino a francese es multo cognoscite pro le quantitate de testimonios que arrivava a nos, e pro isto on pote divider le periodos de su genesis in iste modo: inter le seculos I e V on vide un interaction inter le latino vulgar e le gallico; del seculo V usque le IX, on pote parlar de gallico-romanico; e inter le seculo IX e XIII on parla de francese antique.

Le Juramentos de Strasburgo (*Serments de Strasbourg*) es le prime texto cognoscite que es scripte in francese. Illo esseva scripte le 12 februario 842. Le francese deveniva le lingua del administration con le Ordinantia de Villers-Cotterêts in 1539.

In le sud, le occitano appareva. Del seculo V usque le XI, on vide le apparition de terminos e phrases in occitano in textos latin tardive o proto-romanico. De circa 880, on ha un manuscripto con un poema curte de 15 versos cuje refrain es in occitano.

Inter le seculos X e XI, on trova le prime texto litterari in occitano “classic”: le *Passion de Clermont* (950), le Poema re Boetio (c. 1000), poema religiose de San Martial de Limoges (seculo XI), le Canto de Sancte Fida (c. 1040). Illos es sequite per textos legislative de 1034.

Inter le seculos X e XV, le occitano esseva le lingua dominante de cultura, administration e scientia, e le picco de su poesia occurreva inter le seculos XI e XIII. Al fin del seculo XV, le francese entrava in Occitania e deveniva le lingua de prestigio assi, le subordination linguistic comenciava e esserea accentuate in le seculo XVI con le obligation de parlar francese.

Evolution in Italia

In Italia on non pote parlar de un sol “lingua vulgar”, quare on ha differentias inter le dialectos de varie regiones e on non ha un modello vulgar de referentia. Le dialectos romanice parlate in Italia, mesmo hodie, differe multo del italiano in tote nivellos (phonologia, morphologia, syntaxis, lexico) e alicun es classificate como linguas separate.

Le italiano modello ha un origine in le scriptos del scriptores de Toscana in le seculo XII, e ben que le grammatica e le lexico es principalmente non cambiate de illos usate in Florentia in le seculo XIII, le modello moderne esseva influite per eventos moderne. Nonobstante, le vulgar romanice parlate in le peninsula italian ha un longe historia.

Le prime documento in italiano vulgar es le *Placito cassinese* (anque nominate *Placito di Capua* o *Placito capuano*), un declaration notarial de 960, conservate in le abbatia de Montecassino. Iste documento es sequite per alteres como le *Placito di Sessa Aurunca* o le *Placito di Teano*, ben que le Enigma veronese (*Indonvinello veronese*), del seculo IX pre-

coce, ha formas de latino vulgar que on pote vider como exemplos de un dialecto romanico italian.

Le lingua que deveniva italiano developpava in Toscana e esseva primo normalisate in le seculo IX precoce con le operas de Dante Alighieri, scripte in su proprie lingua de Florentia. Su opera “La Divina Comedia”, esseva legite in tote Italia e deveniva le “norma autorisate” que tote le italianos poteva comprehender. Extra iste exposition ganiate trans le litteratura, le prestigio pro causas politic e cultural de Florentia in ille tempore, como anque le facto de esser un dialecto intermedie inter le nord e le sud, adjutava in le creation de un norma fundate super iste dialecto, que deveniva le foundation de lo que deveniva le lingua official de Italia.

Italiano esseva officialisate in le plus del statos italian ante su union, ben que le populo manteneva lor dialectos.

Evolution in le est

In le est del Imperio, le romaniano esseva separate del resto del linguas romanico occidental e sequeva su proprie evolution.

Le influencia del linguas native in romaniano es parve, mais on lo trova in alicun parolas como:

- Nomines proprie: *Jiu, Lotru, Oituz, Olt, Siret, Turda, Bucur.*
- Nomines commun: *abur, baci, balaur, barză, brad, brânză, brâu, buză, ceafă, cioară, copil, fluiet, gard, ghimpe, groapă, grumaz, mazăre, mânăz, mărar, moș, pârâu, rață, viezure, zer.*
- Verbos: *a băga, a (se) bucura, a cruța, a scăpăra.*
- Suffixos: *-esc, -ește, -andru, -ăni.*

Le influentia veniva de linguas con le quales le romanianos habeva contacto. In le seculo VI, le romaniano habeva jam su structura grammatical e un lexico principalmente latin, e dunque le influentias plus tardive es solmente a nivello de vocabulario:

- Influentia slave: Le migrationes del slavos in le seculo VI e VII traheva parolas de agricultura al romaniano, con parolas como *blid*, *brazdă*, *căpiță*, *ciocan*, *cireadă*, *clai*, *clește*, *coasă*, *coș*, *coteț*, *grajd*, *greblă*.
- Influentia hungare: Le influentia hungare comenciava in le seculo X quando iste populo migrante entrava a Pannonia, arrivante inter le seculos X e XI a Transsilvania e lassante parolas como *alean*, *gând*, *gingaș*, *hotar*, *imaș*, *meșter*, *sămădău*, *sălaș*, *oraș*.
- Influentia turc: Del seculo XVI, le conquista turc traheva parolas nove al romaniano: *caimacam*, *capuchehaie*, *geremea*. Multe parolas es relatate al cocina: *acadea*, *baclava*, *chiftea*, *ciulama*, *halva*, *iahnie*, *iaurt*, *magiun*, *mezel*, *musaca*, *rahat*, *sarailie*, e anque suffixos como *-agiu* (*scandalagiu*), *-liu* (*hazliu*) e *-lâc* (*savantlâc*).
- Le influentia grec vadeva del seculo VI al XV con parolas como *a agonisi*, *arvună*, *catastif*, *diac*, *flamură*, *molimă*, *omidă*, *plapumă*, *trandafir*, *zodie*, *zugrav*.
- Le influentia de altere linguas: In le seculo XIX le romaniano modernisava, prendente parolas de altere linguas romanic, principalmente le francese, anque illo habeva influentia del italiano con parolas relatate con musica, bancos e cocina.

Alicun characteristics del romaniano es:

- Le cinque declinationes del latino deveniva tres.

- Le genere neutre es mantenido.
- Como in altere linguas, le articulo appareva, ma illo es adjuncte al final del nomine.
- 60% del lexico es de origine latin.

3. Litteratura medieval

Le Medioevo cominciava in l'anno 476 con la caduta del Impero Romano dell'Occidente e finiva con la scoperta dell'America (1492). Con la caduta del Impero Romano dell'Occidente, le terre che prima erano sotto un solo potere politico erano ora separate. Così, benché si potesse vedere una cultura simile in Europa e una forma di vita simile, la letteratura cominciava a essere scritta in lingue romaniche, che cominciavano a separarsi dal latino.

Themas commun

In la letteratura medievale romanica si possono trovare alcuni temi comuni in tutte le lingue romaniche. Il principale è:

- La materia di Britannia, che narra la leggenda del Re Artù, con autori come Chrétien de Troyes e le opere Erec e Enide, Cligès, Perceval e il Conto del Graal: Robert de Boron con la *Estoire dou Graal* e Rustichello da Pisa, con la *Roman de Roi Artus*, Gyron le courtois, Meliadus de Leonnoys.
- La materia di Roma, raccontata con la mitologia di Troia, con opere come la *Roman de Troie* e la *Roman d'Enéas* in francese, e la *Crónica troiana*, la variante gallesiana del *Roman de Troie*.
- La narrazione di Roland, con la *Chanson de Roland* in francese, *L'Entrée d'Espagne*, Orlando furioso e Orlando innamorato in italiano, e la *Canta de Roncesvalles* in castigliano.

Un tema comune in le letterature medievali (francese, olandese, germanico e inglese) è la volpe Renart, un fraudatore.

Litteratura medieval in le Peninsula Iberic

Litteratura medieval gallegian-portugese

Inter le seculos XII e XIV in le nord-west del Peninsula Iberic, un movimento poetic floreva in gallegiano-portugese. Iste litteratura esseva scripte in un forma elaborate de gallegiano-portugese, independente del origine del autor. Del altere parte, le prosa medieval gallegian-portugese, multo rar, es principalmente formate per traductiones de operas scripte in altere linguas, facte pro esser legite in Gallecia. Nonobstante, del fin del seculo XV le ambiente sociolinguistic derivate del consequentias sociopolitic del etate favoriva le “independentia” del portugese in relation con le gallegiano e le division del litteratura gallegian-portugese, comenciante le *Séculos Escuros* (Seculos Obscur) in Gallecia e le nascentia del litteratura portugese.

Le documento de poesia gallegian-portugese le plus antique es le *cantiga* satyric *Ora faz ost’o senhor de Navarra* de Johan Soarez de Pávia, scripte in 1196. Le collectiones le plus importante de poesia medieval gallegian-portugese hodie conservate es le *Cancioneiro da Ajuda*, le *Cancioneiro da Vaticana*, le *Cancioneiro Colocci-Brancutti* e le *Cantigas de Santa María*. Le *cantigas* pote esser dividite inter religiose, como le *Cantigas de Santa María* e irreligiose como le *cantigas de amor*, *de escarnio* e *de amigo*.

Le documento le plus antique conservate hodie es le *Noticia de Fiadores*, de 1175, e del comencio del seculo XIII on ha le prime documentos litterari in gallegiano-portugese: le *Noticia de Torto* (1211) e le *Testamento de Afonso II de Portugal* (1214). Le texto le plus antique scripte in Gallecia es le *Foro do bo burgo de Castro Caldelas*, de 1228.

Inter le seculos XIII e XIV, con le historia differente inter le regno de Gallecia e illo de Portugal, le lingua gallegian-

portugese comenciava separar se. Al sud del riviera Miño, le lingua esseva normalisate e comenciava esser usate in administration in 1290, mais in le nord le influenza del castiliano comenciava in le seculo XIV.

In prosa, on trova libros re le legenda de Arturo como le *Livro de Tristán*, un traduction del seculo XIV, e anque *O Libro de Xosé de Arimatea* e le *Demanda do Santo Graal*. On ha libros re le guerra de Troia, inter illos le opera principal es le *Crónica troiana* (finite in 1373), un variante gallesian del *Roman de Troie*. On ha anque le *Crónica de Santa María de Iria* (seculo XV) e le *Tratado de Albeitaria*, un libro re veterinaria medieval.

In 1536 Fernão de Oliveira publicava le prime grammatica portugese, e in 1540 João de Barros publicava le secunde.

Litteratura medieval espaniol

Le castiliano evolveva del prime textos, como le *Cantar de Mio Cid*, usque su modello prescripte con Alfonso X. Le rege univa le tres dialectos central e promoveva le creation de litteratura e traduction. Post ille, in le seculo XIV, le lingua esseva modernisate con scriptores como Don Juan Manuel e le Archipreste de Hita.

Poesia popular

In le seculo XV on comenciava scriber le prime poesias popular espaniol: le *villancicos*. Ante esser scripte, illos esseva transmise oralmente. Le majoritate del poesias medieval espaniol es conservate in *cancioneros*, scripte in le seculo XV.

Poesia epic

Le poesias epic castilian es formate per le *Poema de Mio Cid*, le *Mocedades de don Rodrigo*, e cento lineas del *Cantar de*

Roncesvalles. Del archivos medieval on pote reconstruer le *Cantar del septe infantes de Lara*.

Le Poema de Mio Cid narra del exilio de Rodrigo Diaz de Vivar. Le heroe abandona su sposa e filias in le monasterio de Pedro de Cardena e comencia su battalias, de quales ille narra su victorias al rege castilian. Le heroe conquiere Valentia e le rege le pardona. Le heroe se reuni con su sposa e filia e, al demanda del rege, ille marita su filias con le infantes de Carrión, ben que ille non les gusta. Le infantes monstra lor coardia e, sentiente se dishonorate, denuda e batte lor sposas. Le Cid demanda justitia del rege e, finalmente, su filias marita con le infantes de Navarra e de Aragon.

Poesia de corte

Jorge Manrique produceva obras que on pote divider inter poesia amorse, de burla e moralisante, ma su obras principal es *Coplas a la muerte de su padre*. Iste obra esseva inspirate in le *contemptu mundi*, i.e. despecto del mundo. In iste tradition ille valuta le vita super le terra e le idea del bon morte: le vita es vidite como un opportunitate per facer bon obras e attinger le salvation. Le Coplas es dividite in tres partes:

- Vita terren: Urge a meditar re le morte e le fortuna.
- Vita de fama: Exemplos de lo dicite antea, ma dicite trans alicun protagonistas historic, unite per le thema de *ubi sunt* e un reflexion re morte.
- Vita eterne: Ille introduce su patre, Sr. Rodrigo, cuje actos e morte ille narra; ille lauda su patre e fini con le acto nominate *acto de morte*.

Le Marqués de Santillana es recordate per su *serranillas*, poesias curte que narra le incontro inter un cavallero e un paisana.

Assi ille imita le poesias francese, ma inspirate per le folklore original. Ille esseva le prime a scriber sonettos in castiliano, imitante le stylo italian. Su obra principal es le *Comedieta de Ponza*, in le qual ille narra de un battalia marin.

Juan de Mena esseva famose como poeta in le seculo XV. Su duo obras principal es *Laberinto de Fortuna* e *Las trezientas*, dedicate a Juan II. Le *Laberinto* es un poesia allegoric inspirate per le paradiso de Dante. Illo ha un vista de unitate national representate per Juan II.

Mester de juglaría e de clerecía

Le *Mester de juglaría* es le poesia cantate per le menestres. On pote accentuar le Poema de Mio Cid, le Poema de Fernán González e Le septe infantes de Lara.

Le *Mester de clerecía* es textos scribite inter le seculo XIII e le seculo XV usante le *cuaderna vía*, un strophe de origine francese con quatro versos alexandrin que ha rimas consonante inter illos. Duo exemplos del *mester de clerecía* es le *Milagros de Nuestra Señora* per Gonzalo de Berceo e le *Libro de Buen Amor* per Juan Ruiz, Archipreste de Hita.

Prosa

- Prosa historic – Alfonso X le Saggio comenciava scriber narrationes e historias in le seculo XIII. On pote accentuar le *Estoria de España* e *General Estoria*. In le seculo XII on trova le cancellero Ayala qui narra le vita del reges.
- Libros de cavalleria – Le Libro del cavallero Zifar es le prime libro de cavalleria in castiliano. Iste genere comenciava esser scribite in castiliano plus tarde quam in altere linguas.
- Don Juan Manuel scribeva *El Conde Lucanor*, un narra-

tion del genere del *exempla*, narrationes moral que serviva como guidas de conducta pro governantes.

Theatro

In le theatro, le unic resto que nos ha ante le seculo XV es le *Auto de los Reyes Magos*. Probabilmente scribite in le seculo XII, le obra misce elementos del tradition con creationes proprie.

Litteratura medieval catalan

Le *Homilies d'Organyà* es vidite como le prime textos litterari scripte in catalano. Illos esseva scripte al fin del seculo XII. Illos es un traduction al catalano de un del predicationes de un ecclesiastico noncognoscite qui los preparava pro le fideles de su parochia.

In le Medioevo, le menestres cantava poesias sur themas amorse. Illos esseva musicos e scriptores, e le poesia del menestres es musical e litterari. Le lingua commun utilisate esseva le occitano, ma on trova anque menestres qui utilisava le catalano, como Guillem de Berguedà. Con le seculo de auro valentian, on trova le poetas Ausias March, de qui on conserva 128 poemas de themas amorse, moral e religiose; e Joan Roís de Corella.

In le seculos XIII e XIV, on vide un developpamento de quatro chronicas in catalano:

- *Le Llibre dels Feits*, dictate per le rege Jaume I.
- *Le Crònica de Bernat Desclot*, facte per Bernat Desclot.
- *Le Crònica de Ramon Muntaner*, per Ramon Muntaner, con characteristics epic.
- *Le Crònica de Pere III*, possiblement dictate per le mesme rege.

In prosa philosophic e moral on debe parlar re Ramon Llull, vidite como le creator del catalano litterari. Su obra (con 120 titulos in catalano, arabe e latino), e le creation de un schola pro instruer a missionarios christian, es exemplos de su objetivo de extender le christianismo. Su obra le plus cognoscite es *Fèlix o Llibre de meravelles*. Altre autores es Francesc Eiximenis e Sant Vicent Ferrer. Bernat Metge introduceva le humanismo del Renascentia al litteratura catalan con su obra *Lo somni*.

Del seculo de auro valentian es anque le novella de cavallerias *Tirant lo Blanc*, per Joanot Martorell, vidite como le preambulo del novella moderne europeas, e *Curial e Güelfa*. On pote anque accentuar Jaume Roig con *L'Espill*.

Litteratura medieval asturian

Al fin del seculo XII e comencio del XIII on comencia usar le lingua romanica in loco del latino pro scriber. In Asturias, on distingueva inter le litteratura juridic e nonjuridic.

Le litteratura juridic asturian include *fueros*, *ordenances municipales* e *documentos notariales*. Del *fueros*, on ha le *Fueru Xulgu*, le *Fueru d'Uviéu* e le *Fueru d'Avilés*. Le *ordenances municipales* es regulas del village. Le plus importante es le *Ordenances del Conceyu d'Uviéu*.

On trova exemplos de litteratura nonjuridic con copias tardive e con multe influencia del castiliano, como le *Llibru d'Alexandre* o le *Disputa d'Elena y María*.

In 1230, le castiliano comenciava esser le lingua principal pro scriber in Asturias.

Litteratura medieval aragonesa

In le secunde medie del seculo XIII, on vide como le uso del aragonesa in documentos es plus general. Alicun obras es le

poema epic *Cantar d'a Campana de Uesca*, le *Liber Regum*, un del prime textos de historia scripte in aragonese, e altere texto que misce castiliano e aragonese como *Razón feita d'amor*, *Lo Libre dels Tres Reys d'Orient* o le *Vida de Santa Maria Egipciana*.

In le seculo XIV on pote accentuar Johan Ferrández d'Heredia, Gran Mayestre d'o Espital, qui comenciava traducer obras in aragonese in Avignon, con le objectivo que iste lingua devenirea un lingua de cultura. Altere traductores es Johan de Balbastro e Johan de Tudela. Alicun libros traducite es *Ceremonial de Consagración* e *Coronación d'os reis d'Aragón*, le *Cronica de Sant Chuan d'a Penya*, le *Libro del Trasoro*, le *Libro de Marabillas d'o Mundo*. Le secunde medie del seculo XIV es le etate auree del litteratura in aragonese.

In le seculo XV, le castilianisation de Aragon comenciava, specialmente con Alfonso V al fin del seculo con le union del Coronas de Castilia e de Aragon. De iste seculo on ha un poema de Eximén Aznariz, un collection de proverbios nominate *Romancea Porverbiorum* e alicun poesias.

In iste mesme seculo, on vide le nascentia de litteratura scripte in le alphabeto arabe, ubi le aragonese resiste le influencia del castiliano usque su disparition in 1610. Un exemplo de iste litteratura es le *Poema de Yuçuf*.

Litteratura medieval in Francia

Litteratura medieval francese

Le prime texto cognoscite que esseva scripte in francese es un texto nonlitterari, le *Juramentos de Strasburg* (Serments de Strasbourg, 842) e le prime texto litterari es le Psalmo de Sancta Eulalia, que es un adaptation de 29 versos de un poema latin, de evocation religiose e instructive, un scripto del litteratura

feudal inter 881 e 882. Plus tarde, on ha *La Vie de saint Léger* (seculo X) e *Vie de saint Alexis* (seculo XI).

Le prime textos importante del litteratura francese veni del Medioevo. Chronologicamente, on retene le poemas epic del *chanson de geste*, que exalta le victorias del cavalleros (per exemplo le *Cantar de Roldan*, seculo XI); postea, on ha le litteratura cortese, le qual appareva in le seculo XII, que vide le menestres cantante del amor perfecte in lor poesias, e Chrétien de Troyes, qui scribeva le *Romans de la Table Ronde*; e al fin del periodo on vide le poesia lyric authentic con Rutebeuf in le seculo XIII, e principalmente François Villon in le medio del seculo XV.

Al latere del generes nobile, altere generes popular appareva como le *fabliaux*, le satyric *Roman de Renart*, o in le theatro le farsas comic al latere del mysterios religiose.

Le *chansons de geste* es poemas epic longe destinate a esser cantate in publico. Illos narra, miscente historia e legenda, actos de guerras passate, accentuante le ideas cavalleresc. Le plus antique es le *Canto de Roland* (*Chanson de Roland*), scripte in le seculo XII, que narra, idealisante, le victorias del armada de Carolo Magne. Altere exemplos es *La Chanson des quatre fils Aymon*, anque nominate le *Chanson de Renaud de Montauban* e *Li Coronemenz Looïs* (*Le coronation de Louis*).

Le litteratura cortese appare in le seculo XII, su thema principal es le amor unic, perfecte e disfortunate. Illo ha su orignes in le Antiquitate, con influentias oriental per illes qui retornava del Cruciadas, e illo esseva inspirate per le legendas celtic. Assi, le legenda de Tristan e Isolda narra le historia de amor absolute e impossibile que fini con le morte tragic de ambes. Iste poesias esseva cantate in le corte del principes per le menestres.

Chrétien de Troyes (1135?–1190?) es le prime novel-

lista del litteratura francese. Inter su obras on pote accentuar *Yvain ou le Chevalier au lion*, *Lancelot ou le Chevalier de la charrette* e *Perceval ou le Conte du Graal*, que es un parte del mytho de Arthuro. *Le Roman de la Rose*, un poema longe del comencio del seculo XIII, cuje prime parte esseva scribite per Guillaume de Lorris, es un del ultime poesias re iste thema del amor cortese. Le resto del poema, continuata per Jean de Meung, ha partes que presenta misogynia, miscite con critica social.

In le mesme tempore, le Roman de Renart es un collection de poesias que narra le aventuras de animales con conscientia. Le vulpe, le urso, le gallo, le catto, cata uno ha un qualitate human: dishonestate, naivitate, astutia, etc. Le autores anonyme burla in iste poesias del valores feudal e del moralitate del corte.

Rutebeuf, un poeta del seculo XIII, parlava re le debilitate human, del incertitude e del pauperitate, opponente los al valores del corte.

Post le Guerra de Cento Annos, le poeta François Villon (1431-1463?) narrava le violentia de iste epocha. Su obra popular revolta contra le injustitias de su tempore.

Le theatro religiose developpava durante le Medievo. On pote accentuar le Mysteries, que narra historias religiose como Pascha o Natal. Le prime manuscripto de theatro veni del secunde medietate del seculo XII: *Le Jeu d'Adam*, de thema religiose e social.

In le seculo XIII, le theatro distantiava del religion, e on vide le apparition de obras theatral irreligiose. Illos ha su origine in obras representate inter le obras sancte, e illos cambiava, inspirante se in le comedia antique ma con monologos poetic e per influenza del menestres. Le prime comedia importante del Medievo es *Le Jeu de Robin et Marion* (seculo XIII), scri-

bite per Adam de la Halle (Adam le Bossu).

Litteratura medieval occitan

Un del prime textos in occitano esseva le *Cançon de Santa Fe* del seculo XI.

Del seculo XII, Guilhem IX de Aquitania comenciava le etate del menestres (*troubadours* pro homines e *trobairitz* pro feminas) qui faceva que le lingua brillava in Europa.

Inter altere menestres famose, on pote accentuar Marcabru, Bernard de Ventadour, Bertran de Born, Cercamon, Pèire Cardenal e Raimbaut de Vaqueiràs.

Le menestres scribeva in un lingua occitan commun que illes nominava *provençal*, *lemosin* (sin referer se a ille regiones) o *lenga romana*.

Con le poesia, alicun menestres lassava nos obras narrative como le *Narration de Flamenca*, un obra maestral que dona su nomine a *Castia gilos* per Raimon Vidal de Besalú. A iste thema anque pertine *Las novas del papagay* de Arnaut de Carcassés .

In le Medioevo, le occitano haveva un del prime academias moderne (*Consistori del Gay Saber*), un concurso litterari (*Jocs Florals*) e un grammatica (*Leys d'Amors*).

Iste periodo fini con le conquista del sud per le Crucia-da Cathare, factos narrate in le *Canso de la crosada* per duo narratores inimic, primo per Guilhem de Tudela, qui favoriva le cruciatos, e sequite per un anonymo, qui favoriva le luctatores del sud. In le Occitania conquirete, poco a poco, le francese comenciava substituer le occitano in le administration (ben que, in Bearn, le occitano restava usate usque le Revolution Francese).

Litteratura medieval in Italia

Prime documentos

Le prime testimonios scripte in italiano vulgar es documentos nonlitterari. Le documento le plus antique es le *Indovinello veronese*, un enigma scripte per un copista de un scriptorio de Verona in un documento del seculo VIII.

In iste documento illo es scribite:

Se pareba boves, alba pratalia araba,
albo versorio teneba, et negro semen seminaba.

Sequente le interpretation le plus extendite, le enigma parla de un scriptor, comparante le penna al aratro (*albo versorio*), que es glissate pro seminar semines nigre (*negro semen*), i.e. le litteras. Le prime documento ver in italiano vulgar es, nonobstante, le *placito capuano*, un formulation de juramento insertate in un texto de 960, con le qual le giudice de Capua, Arechisi, recognosce que le abbatia de Montecassino ha le directo de posseder alicun terras:

Sao ko kelle terre, per kelle fini que ki contene, trenta
anni le possette parti Sancti Benedicti.
(So che quelle terre, entro quei confini di cui si parla, li
ha posseduti per trent'anni l'abbazia di San Benedetto.)

Duo altere testimonios in lingua vulgar es del fin del seculo XI e ha themas religiose: un formula de un confession umbre trovate in le abbatia de San Eutizio in Norcia, e un inscription sur un fresco in le ecclesia de San Clemente in Roma, que representa un scena del vita del sancto.

Del seculo XII, on ha un littera de Calabria e un scripto

simple que pote es legite in le Cathedral de Ferrara: *Li mille cento trenta cenqe nato – fo questo templo a San Gogio donato – da Glelmo ciptadin per so amore – e mea fo l’opra. Nicolo scoltore.*

On ha anque le *Ritmo di Travale*, de 1158: *Guaita guaita male, no mangiai ma’ mezo pane.*

On pote accentuar in le seculo XIII restos de un manuscripto de alicun bancheros florentin, e anque in Toscana altere documentos super themas private o de institutiones public.

Uso del lingua vulgar in le litteratura

In le cortes del nord de Italia, on usava le lingua d’oc e le lingua d’oïl. De istos on pote accentuar le *Tresor* per Brunetto Latini, le *Milione* que Marco Polo dictava a Rustichello da Pisa en francese, e le cantos de amor per Sordello da Goito.

Postea, le Libro de cantos (Canzoniere) sicilian extendeva a Toscana, principalmente per Guittone d’Arezzo, ubi illo adoptava characteristics linguistic e poetic sub le influencia del prehumanismo que faceva plus tarde un cambio in le poesia toscan e bolognese, trahente le poesia italian a themas classic, e distantiante lo del mundo de cavalleria francese-normande que illo haveva intentate copiar.

Dunque, le litteratura in lingua vulgar in Italia comenciava un seculo plus tarde quam in Francia, in le etate nominate *Duecento* in italiano, in le qual le litteratura monstra le influencia del tradition classic, como anque le influencia del latino medieval e le linguas d’oc e d’oïl.

Pro trovar in Italia textos litterari in lingua vulgar, on debe vader al prime medietate del seculo XII con le *Ritmo laurenziano* (1150–1157), trovate in un manuscripto del bibliotheca *Medicea Laurenziana* de Florentia, que es un canto de un buffon toscan, o le *Ritmo di Sant’Alessio* o le *Ritmo cassinese*.

Litteratura in le Duecento

In le Duecento, on pote divider le litteratura inter:

- Poesia religiose, del qual on accentua San Francisco de Assisi e Jacopone da Todi
- Poesia popular e menestrel
- Schola Sicilian
- Poesia toscan
- *Dolce Stil Nuovo*
- Prosa

POESIA RELIGIOSE

On ha obras de San Francisco de Assisi in latino e un cantico, scripte in vulgar de Umbria, cognoscite como le *Cantico delle Creature* o *Il Cantico di Frate Sole*. Post su morte, un litteratura franciscan nasceva que sequeva anque in le Trecento. On vide le production de biographias del sanctos in latino e traduce al lingua vulgar, per exemplo, le *Legenda Prima* per Tommaso de Calno, sollicitate per le papa Gregorio X in 1229, le *Legenda Secunda* e le *Legenda trium sociorum*, scripte como un continuation de episodios special de Sancte Francisco e su tres accompagnantes (Leone, Rufino e Angelo); le *Speculum perfectionis*.

Le secunde biographia official es illo scripte per Sancte Bonaventura, *Legenda Maior*, vidite como le fonte principal de *I Fioretti di San Francesco* in vulgar. On pote accentuar su obra scripte como allegoria in 1227 con le titulo *Sacrum commercium sancti Francisci cum domuna Paupertate* (Le nuptias mystic de Beate Francisco con Madonna Paupertate).

Le picco del poesia religiose arrivava con Jacopone a Todi e su *Pianto della Madonna*, un laude in dialogo scripte in un mixtura de latino con vulgar de Umbria.

SCHOLA SICILIAN

Con Federico II de Suabia in Sicilia, le imperator, post revenir de un viage de Germania ubi ille cognosceva le menestreles german (*Minnesänger*), comenciava in 1202-1250 un schola sicilian de poesias inspirate per modellos provencial. Iste schola habeva un activitate litterari usque le morte del filio de Federico, Manfredi, in le battalia de Benevento. Le poetas de iste schola scribeva in un siciliano culte, influite per le latino e le provencial. Le thema principal esseva le amor inspirate per modellos provencial; le formas esseva le canto e le sonetto, un invention de Giacomo da Lentini.

Altere autores importante es Guido delle Colonne, Pier della Vigna di Capua, Rinaldo d'Aquino, Giacomo Pugliese e Stefano Protonotaro da Messina, a qui on debe le unic composition conservate in le lingua sicilian original. On pote accentuar anque Cielo d'Alcamo, qui scribeva in 1231 su *Rosa fresca aulentissima*.

POESIA IN ITALIA NORD

In Italia del Nord un litteratura vulgar nasceva con objectivo educative, inspirate o per le tradition provencial pro comprender le *enuég* (lo que produce irritation) o *plazer* (lo que produce plazer) o per le tradition biblic e apocalyptic.

Le autores le plus importante es:

- Gherardo Patecchio, qui scribeva un poesia titulate *Slanamento de li proverbi de Salamone* e anque *Noie*;
- Ugucione da Lodi, autor de un libro scripte in venetiano;
- Giacomo da Verona, qui scribeva in le dialecto de Verona un poema dividite in duo partes: *De Ierusalem celesti* e *De Babilonia civitate infernali*, que deveniva le

fontes de *Le Divin Comedia* de Dante.

Le scriptor le plus importante del seculo XIII qui scribeva in lombardo es Bonvesin de la Riva, con su *Libro delle tre scritture*, scripte c. 1274 e dividite in tres partes con le themas *Inferno*, *Passione di Cristo* e *Paradiso*. Illo es le prime texto del litteratura vulgar lombarde, e le autor es vidite como le predecessor de Dante.

POESIA TOSCAN

Post le battaglia de Benevento, le activitate cultural passava de Sicilia a Toscana, ubi nasceva le poesia toscan, simile al sicilian, ma adaptate al vulgar nove e inserite in le tempore de lucra de citates: con le thema de amor on trova anque themas politic e moral.

Le poetas toscan es Bonagiunta Orbicciani da Lucca, Monte Andrea, Chiaro Davanzati, Compiuta Donzella e Fra Guittone dal Viva da Arezzo.

DOLCE STIL NUOVO

Inter le fini del seculo XIII e le comencio del XIV, nasceva le *Dolce Stil Nuovo*, un movimento poetic que, accentuante le thema de amor del poesia cortes, lo guidava a un maturitate plus raffinate.

Nascite in Bologna e florescente in Florentia, illo deveniva synonyme de alte cultura philosophic, e pro isto le poetas de iste schola despectava le gruppo toscan, que illes accusava de manco de puritate e stylo in su poesia.

Le poetas del *Dolce Stil Nuovo* presenta le amor como le momento central del vita del spirito e ha un lingua plus ric quam illo del poetas de scholas precedente.

Le comenciator de iste schola esseva Guido Guinizelli,

e altere poetas esseva Guido Cavalcanti, Dante, Cino da Pistoia e alteres minus importante como Lapo Gianni, Gianni Alfani e Dino Frescobaldi.

Litteratura medieval in Romania

Litteratura medieval romanian

In le Medioevo, le region del Danubio es le frontiera inter le cultura occidental, dominate per le uso del latin, e le cultura oriental, developpate per Byzantio, sub influencia grec per traductiones al greco e le linguas slave. Isto causava que le prime textos esseva scripte in le alphabeto slave.

Le manuscriptos scripte in linguas slave include:

- scriptos religiose
- scriptos historic: annales, byzantin e serbe, annales de principes como le *Cronica anonimă a lui Ștefan cel Mare*
- scriptos litterari diverse como hymnos religiose, hagiographias, e libros popular como *Alexandria* e *Varlaam și Ioasaf*.

Le textos scripte in romaniano appareva tarde: le *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* (1521) es le texto le plus antique. Illo es un littera que narra le movimientos del turcos in le Fluvio Danubio e le cruciamento de Valachia per Mohammed-Beg, e es dirigit a Johannes Benkner, giudice de Brasov. On pote vider como le romaniano non sequeva le altere linguas romanic, que comenciava esser scripte multe seculos ante le romaniano.

Le movimientos de Reformation que Luther comenciava in le prime medietate del seculo XVI habeva duo resultatos:

- Le uso de linguas vulgar in loco de linguas “sancte” como le latino, le greco o le slavonico
- Le traduction del libros religiose a linguas national.

In Romania, le prime textos in romaniano es le resultato de diverse factores:

- Influentia del ideas del Reforma
- Le decision del episcopato de Dibiú in 1556 que le episcopos romanian de Transsylvania debeva acceptar le Reforma
- Le decision in le Synodo de 1557 de cambiar le uso del slavonico pro le romaniano
- Le apparition del burgesia, que desirava haber libros in romaniano.

In 1643, le episcopo Varlaam publicava un libro, *Cazanul*, dedicate al education del romanianos. In 1648, le episcopo Simion Ștefan faceva le prime traduction del Nove Testamento in romaniano, que es importante pro le developpamento del lingua litterari, quia illo propone eliminar le regionalismos e unificar le lingua. Illo es cognoscite como le *Noul Testament de la Bălgrad*. Le labores pro introducir le romaniano in le culto esseva continuate per le episcopo Dosoftei, autor del prime libro religiose in verso, un libro de psalmos nominate *Psaltirea pre versuri tocmită*.

Le narrationes historic medieval es importante in le litteratura romanian. On pote accentuar quatro autores:

- Grigore Ureche scribeva le *Letopisețul Țării Moldovei* inter 1642 e 1647.
- Miron Costin con su *Letopisețul Țării Moldovei de la*

Aaron Vodă încoace.

- Radu Popescu con *Istoriile domnilor Țării Românești.*
- Ion Neculce con su *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*, le annal moldave le plus importante.

Inter le obras religiose on trova *Cuvânt de învățătură la Duminica Vameșului* de Antim Ivireanul e *Viața lumii* de Miron Costin.

4. *Le Renascentia*

Humanismo

Le humanismo es un currente cultura que appareva in le seculos XV e XVI, primo in Italia e postea se extendeva a tote Europa. Illo corresponde al Renascentia. In un Italia dividite in multe statos parve luctante inter se, le humanismo significava revenir al origine, isto es al antiquitate classic de Grecia e Roma, que traheva un comprehension nove del relation inter le homines e le mundo e anque inter le homines e Deo.

Contra le pensamento medieval in le qual le persona esseva vidite como parte de un gruppo, le persona del Renascentia es un individuo qui ha un processo de libertate pro formar su personalitate.

Le humanistas studiava le linguas latin e grec antique e faceva studios critic e philologic del textos antique. Le latino deveniva un lingua de cultura e anque un lingua universal. Tote le operas scripte per le humanistas utilisava le latino, in qualcunque pais que illos esseva. Mais anque comenciava un interesse pro le linguas national.

Iste interesse pro le antiquitate creava un communitate de intellectuales ultra ethnicitate. Ultra le humanistas italian, on trova in Europa alteres como Juan de Valdés en Espania (1509-1541), Guillaume Budé in Francia (1467-1540), Thomas Morus in Anglaterra (1480-1535) e Erasmo de Rotterdam in Nederland (1467-1536).

Litteratura del Renascentia

Le predecessor del Renascentia esseva Dante Aligheri (1265–1321). In su opera principal, *Le Divin Comedia*, ille describe

un viage trans le Inferno, le Purgatorio e le Paradiso usante imagines christian. Un altere poeta principal es Petrarca (1304–1374), cognoscite pro su poesias. Giovanni Boccaccio (1313–1375) offere un narration intra un altere narration in su opera Decameron.

In Francia, on pote parlar re le francese François Rabelais (1494-1553) con su operas *Pantagruel* e *Gargantua*, re Michel de Montaigne con su *Essayos* in le qual ille considera le homine e le mundo, e que representa ille como homine. Ille considera anque multe themas diverse: vita e morte, veritate e mentita de alicun scientias, le possibilitate de cognoscer le mundo. Su humanismo non es tanto fanatic como illo de Rabelais: ille dubita sur le fortia human e consilia educar le judicio de un persona a fin que ille pote organisar su vita.

Le poetas francese le plus importante in le Renascentia esseva Pierre de Ronsard con operas como *Les Odes*, *Les Amours*, *Les Hymnes*, *Les Discours* e su poema epic *La Franciade*, e Joachim du Bellay con su manifesto *Défense et illustration de la langue française* e le collection de sonettos elegiac e satyric *Les Regrets*.

In Espania, del fin del seculo XV, on pote accentuar *La Celestina*, un novella in dialogo scripte per Fernando de Rojas, primo publicate in 1499 e in su varietate final in 1502, con cinque actos plus. Illo es un opera situate inter le Medioevo (su final, con le morte de Calixto e Melibea a causa de lor peccatos de desiro sexual, es medieval), e le etate moderne (multe themas es vidite de un puncto de vista plus aperte). Alicun themas del opera, extra le desiro sexual, es avaritia, astutia necessari pro superviver in le classes basse, e le education del femina pro evitar dishonor.

In le seculo XIV le espaniol finiva su modernisation. Le Renascentia espaniol, con le entrata del Humanismo a Espania

in le comencio del seculo XVI, es dividite in duo gruppos:

- Le prime medietate del seculo occurreva sub le rege Carolo I de Espania e V de Germania. In le litteratura on ha le influencia del poesia de amor italian con Juan Boscán e Garcilaso de la Vega.
- In le secunde medietate, con le rege Philippo II, on ha un litteratura religiose, dividite in litteratura ascetic que cercava a Deo trans le perfection human, representate per Fray Luis de León con poesias como *Noche serena*, *Profecía del Tajo*, *Oda a la vida retirada*, *Al salir de la cárcel* e *Oda a Salinas*; e le litteratura mystic, que exprime le unitate con Deo como un vita intime e intense, e es representate per San Juan de la Cruz con tres poesias (*Cántico espiritual*, *Noche oscura* e *Llama de amor viva*) e Santa Teresa de Jesús.

In le litteratura in catalano, le etate inter le seculos XVI e XIX es cognoscite como *Decadència*. Le movimento del poter a Castilia significava le uso del espaniol in le corte e le cambio del commercio del Mar Mediterranee al Oceano Atlantic. Le litteratura popular contribuiva al superviventia del catalano. Alicun autores es Pere Serafi, Cristòfor Despuig, Joan Timoneda e Miquel Comalada.

In Romania, le narrationes historic de Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, e anque le operas de Dimitrie Cantemir es un exemplo de operas influite per le humanismo. On vide un interesse sur le ethnogenesis del populo romanian como relatate con le romanos. Le scriptor principal del Renascencia romanian es Dimitrie Cantemir (1673–1723). Su obra ha libros philosophic, historic (Chronica del antiquitate del romanos-moldavos-valachos), scientific (*Descriptio Moldaviae* de

1716) e le prime mappa de Romania.

Le litteratura del Renascentia fini con duo autores in Europa: William Shakespeare in Anglaterra (1564–1616) e Miguel de Cervantes in Espania con un del operas le plus importante del litteratura universal, Don Quixote de La Mancha.

5. *Del Baroco al Romanticismo*

Baroco

Le Baroco es le periodo inter le fin del seculo XVI e le fin del seculo XVII. Le characteristics principal del litteratura de iste periodo es tristessa e perdita de valor del vita in le terra, comparante le vita con un somno del qual on eveliara con le morte.

Le Baroco francese es nominate *préciosité* e es un periodo curte de cambio, representate per Du Bartas, Agripa de Aubigné e le prime operas de Corneille. In le seculo XVII, le litteratura francese habeva un grande splendor litterari, specialmente in le theatro. Ben que il habeva un litteratura baroc in le comencio, le Classicismo dominava. Le poesia non ha figuras importante, mais on pote accentuar le narrationes de Cyrano de Bergerac e *La Princesse de Clèves* de Madame La Fayette.

Pierre Corneille (1606–1684) es le patre del tragedia francese. Su principal *Le Cid*, inspirate per le theatro classic, esseva criticate pro non respectar le regulas. Con Jean Racine (1639-1699) le tragedia classic vinceva. Su obra principal es *Phedra*, inspirate per le obras de Euripides. Molière se burlava del debilitates human como le avaritia in *L'Avare* e le stupiditate del nove riccos in *Le bourgeois gentilhomme*. In 1644 ille scribeva su obras maestral: *Le Tartuffe ou l'Imposteur*, un attacco contra le hypocrisia religiose, *Don Juan*, e *Le misanthrope*.

In Italia, le movimento le plus importante del epocha es le Marinismo, cuje characteristic principal es le exaggeration e le uso del antithesis. Le autores principal es Giovan Battista Marino (qui dona su nomine al movimento), Claudio Achillini, Pietro Francesco Orsini e Ludovico Aprosio.

In Espania, in prosa on accentua Miguel de Cervantes con su obra *Don Quixote de la Mancha*. Altere autores es

Francisco de Quevedo con su obra *El Buscón* e poesia satiric.

In poesia on ha duo currentes: le culteranismo e le conceptismo. In le prime, le forma es plus importante quam le contento, e le autores cerca imbellir le realitate usante un lingua con multe parolas latin, con influencia del *préciosité* francese. Su representante principal es Luis de Góngora. Le conceptismo face que le contento domina super le forma, usante pauc parolas pro exprimer multo. Su representante principal es Francisco de Quevedo.

In le theatro on ha Lope de Vega, con su comedia dividite in tres actos, que non seque le tres unitates classic de tempore, loco e acto, e misce tragedia e comedia, texto e musica, e language alte e basse. On accentua *El caballero Olmedo* e *Fuenteovejuna*. Anque importante es Pedro Calderón de la Barca con *El alcalde de Zalamea* e *El gran teatro del mundo*, e Tirso de Molina.

In le litteratura in catalano, on accentua Francesc Fontanella con *Tragicomèdia d'Amor, Firmesa i Porfia* (1642) e *Lo desengany* (1651).

In Portugal, on accentua Bernardo de Brito con su *Monarchia Lusytana* (que continuava António Brandão), Luís de Sousa con *Vida de D. Frei Bartolomeu dos Mártires* e *Anais do Rei D. João III*, e Francisco Manuel de Melo con su *Apólogos Dialogais*. In epistolographia on pote accentuar António das Chagas con su *Cartas de Soror Mariana Alcoforado*.

Iluminismo e neoclassicismo

Le Iluminismo habeva le objectivo de liberar le homine mediante le cultura. Le objectivo final esseva facer que le cultura serviva al populo per “illuminar” lo. Le Neoclassicismo applicava le principios del illustration al arte. Su characteristics esseva:

- Le arte debe sequer le normas del rasion.
- Le obras debe haber un qualitate universal.
- On debe haber unitate de stylos, sin mixtura de poesia e prosa, tragedia e comedia, etc.
- Le obra debe haber un objectivo moral e educational.

In Francia, on trova autores como Montesquieu (*Lettres persanes* en 1721), Voltaire (novellas philosophic como *Zadig* in 1747 o *Candide* in 1759), Diderot o Rousseau.

In Italia, on vide ideas simile in *Principi d'una scienza nuova intorno alla natura delle nazioni* per Giambattista Vico e le Comedias de Carlo Goldoni *La locandiera* e *I rusteghi*.

In Espania, on accentua in prosa Fray Benito Jerónimo Feijoo con *Teatro crítico universal* (1726–1739) e *Cartas eruditas y curiosas*, Gaspar Melchor de Jovellanos con *El delincuente honrado* e *Canto para los astures contra los franceses*, e José Cadalso con *Cartas marruecas*, sequente le modello de Montesquieu. On ha duo scriptores de fabulas: Tomás de Iriarte e Félix María Samaniego.

In le theatro, on accentua Leandro Fernández de Moratín con obras como *El viejo y la niña* e *El sí de las niñas*, e Ramón de la Cruz con obras cuje drama occorre in Madrid como *La pradera de San Isidro*, *El Prado por la tarde* e *El Rastro por la mañana*. In le litteratura in catalano, on trova le Baró de Maldà con su *Calaix de sastre* narrante eventos in Barcelona inter 1769 e 1819.

Le Illuminismo arrivava tarde a Romania per le feudalismo autoritari e le domination ottoman. Le exemplo de Illuminismo le plus unite e systematic es le Schola Transsylvanian (*Școala Ardeleană*), un nomine per le qual on cognosce un gruppo de intellectuales de Transsylvania in le fin del seculo

XVIII e principio del XIX. Le obras historic del representantes del Schola Transsylvanian monstra lo que illos intendeva con lor scriptos, que ha un spirito militar, defendente le populo romanian e su continuitate.

De iste schola on trova exemplos de obras historic como:

- *Istoria și lucrările și întâmplările românilor* per Samuil Micu.
- *La Hronica românilor și a mai multor neamuri în cât au fost ele amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările și faptele unora față de ale altora nu se pot scrie pre înțeles, din mai multe mii de autori, în cursul a treizeci și patru de ani culese* (1808) scripte per Gheorghe Șincai.
- Petru Maior con su *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1812), que es le principio del historiografia romanian moderne.

Anque on ha obras philologic como le *Elementa linguae dacoromanae sive valachicae* (1780) scripte per Gheorghe Șincai e Samuil Micu in latino, le qual es le prime grammatica romanian imprimate e anque le prime in le alphabeto latin.

Petru Maior scribeva le *Disertație pentru începutul limbei românești*, in le qual ille affirma que le romaniano veni del latino vulgar, e anque *Ortographia romana sive latino-valachica, una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur* (1819), in le qual ille introduce le litteras ș pro /ʃ/ e ț pro /ts/.

Preromanticismo

Le Preromanticismo comenciava in Germania e Anglaterra, e defendeva le sentimentos e su importantia como ferramentos

per cognoscer, superior al ration. Illo developpava in le ultime tertio del seculo XVIII.

Le characteristics principal del Preromanticismo es:

- Le sentimentos es superior al ration.
- Rejection de tote “regulas”, ben que alicun scriptores preromantic los acceptava.
- Contra le natura calme del neoclassicistas, le preromanticistas prefereva le locos mystic, como cemeterios, scenas de nocte e tempestas.

Francia

In Francia, on pote accentuar le sequente autores preromantic:

- Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre (1737–1814), autor del novella *Paul et Virginie*, con influentia de Rousseau.
- Louis-Sébastien Mercier (1740–1814), discipulo de Rousseau, con obras como *Tableau de Paris*, que promoveva le ruptura con le neoclassicismo francese in su *Essai sur l’Art Dramatique* ubi ille defendeva le creation de un theatro national vivente.
- Madame de Staël (1766–1817) scribeva un studio fundamental pro le introduction del Romanticismo in Francia titulate *De l’Allemagne* (1810), que Napoleon mandava cercar pro destruir lo, provocante su exilio.
- François-René de Chateaubriand (1768–1848) qui reclamava le spirito del Medioevo e le christianismo in su obra *Génie du christianisme*.
- La baron Auguste Creuzé de Lesser (1771–1839) reviveva le narration medieval, rescribente in un poema epic longe le cyclo de Arthuro, le Amadís de Gaula e le

Canto de Roland, evocante in altere obras sue le Romancero e le Poema de Mio Cid.

Italia

In Italia on accentua:

- Melchiorre Cesarotti (1730–1808) qui traduceva le *Poesia de Ossian* de James Macpherson.
- Vittorio Alfieri (1749–1803), un exemplo de Preromanticismo in Italia plus pro le contento quam pro le forma de su obras, de inspiration classic.
- Ippolito Pindemonte (1753–1828), scribeva su melancholia in *Poesie e Prose campestri*.
- Ugo Foscolo (1778–1827), liberalista exiliate in London, ubi ille scribeva su poema *Dei sepolcri* (1807) e su novella *Ultime lettere di Jacopo Ortis* (1802–1803).

Espania

In Espania on accentua José María Blanco White, qui scribeva in inglese e in espaniol e valorisava le litteratura medieval.

Romanticismo

Le Romanticismo es un movimento que nasceva del crise que appareva in ideas e esthetica. Le romanticistas protestava contra le valores imponite per le burgesia (capitalismo, production e valor del moneta). Illo defendeva le poter creative del spirito e le directo al imagination, al sentimentos e al passion super le ration. Anque libertate esseva importante e le rejection del realitate e le fugita mediante le imagination, miscente tote le genres e le expression de sentimentos como characteristics principal.

Francia

Le Romanticismo in Francia ha, in le principio del seculo XIX, le obras poetic *Méditations poétiques* de Lamartine (1820), e *Contemplations* de Victor Hugo in 1856. Victor Hugo scribeva tote le generes. Como autor theatral, *Hernani* (1830) es le principio del theatro romantic. On pote accentuar su novellas *Nostre Seniors de Paris* (1831) e *Le miserables* (1862).

Portugal

Almeida Garrett e Alexandre Herculano introduceva le Romanticismo in le litteratura portugese, specialmente con le publication del poesia *Camões* per Garrett in 1825 post un viage a Anglaterra, ubi ille apprendeva le esthetica romantic. Altere autores es Camilo Castelo Branco e Júlio Dinis.

Espania

In le Romanticismo espaniol on vide diverse generes e autores. In le narrative on ha Gustavo Adolfo Bécquer, qui scribeva legends, e José Zorrilla, qui compilava legends traditional espaniol.

In poesia narrative on accentua José de Espronceda con *El estudiante de Salamanca*. Un altere genere es le articulos re costumes, con Mariano José de Larra como figura principal. Ille defendeva le progresso in su articulos e criticava le espanioles, lor defectos e costumes, como on pote vider in articulos como *Vuelva usted mañana*.

Ma in Espania, le poesia del Romanticismo non vinceva usque le decennio de 1830. In le medietate del seculo on vide como un altere movimento, le Realismo, appareva e le melior poetas romantic, Bécquer e Rosalía de Castro, scribeva quando le Romanticismo finiva.

Le thema principal es amor passional, e multe vices im-

possibile; morte, vidite como libertate e positive, e themas social e politic, como libertate.

Le principal autores de poesia del Romanticismo espaniol es:

- José de Espronceda con obras como *Le canta de la pirata*.
- Gustavo Adólfo Becquer con su *Rimas e Legendas*.
- Rosalía de Castro, qui, ben que illa scribeva in espaniol, es un figura principal del *Rexudirmento* gallecian, con obras in galleciano como *Cantares galegos* e *Follas Novas*. Su obra in espaniol es *A orillas del Sar*.

In le theatro on nota:

- El Duque de Rivas.
- Gertudis Gómez de Avellaneda con *Baltasar*.
- José Zorrilla con *Don Juan Tenorio*, basate super *El burlador de Sevilla* de Tirso de Molina e *No hay deuda que no se pague ni plazo que no se cumpla* de Antonio Zamora (seculo XVII).

Italia

In Italia on trova elementos romantic in Ugo Foscolo, ma illos es ligate al Neoclassicismo. Le ver principio del Romanticismo italian es 1816, con le publication in januario per Madame de Staël de un articulo in le *Biblioteca Italiana* titulate *Sulla maniera e utilità delle traduzioni*, in le qual illa invita le italianos a cognoscer e traducer le litteratura estranier pro renovar lor cultura. In ille anno, Giovanni Berchet scribeva lo que hodie es le declaration del Romanticismo italian: le *Lettera semiseria di Grisostomo al suo figliolo*, in le qual ille laudava le nove currente litterari.

Alicun scriptores fundava in 1818 le revista Conciliatore, dirigite per Silvio Pellico con Ludovico Di Breme, Pietro Borsieri, Giovanni Berchet e Ermes Visconti. Illo voleva reconciliar le investigation scientific con le litteratura, ma illo esseva claudite per le austriacos in 1819.

Durante que isto occorreva, le prime ideas del *Risorgimento*, al qual le Romanticismo italian esseva ligate, extendeva in Italia. Alessandro Manzoni esseva multo importante quia ille promoveva le genere del novella historic. In poesia on accentua Giacomo Leopardi.

Le Romanticismo italian es principalmente le expression del ambiente historic e social del burgesia, que lo developava. Iste movimento parlava in Italia re le nationalitate e le populismo que esseva contra le experientias del seculo anterior.

Romania

Le Romanticismo appareva in le litteratura romanian in le seculo XIX, ma ni como un revolution litterari ni contra le classicismo. Le idea “romantic” appareva in le obra de Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele* (1826) e le termino “Romanticismo” esseva utilizate in 1835 per I. Heliade-Rădulescu, qui lo utilisava pro nominar un schola litterari.

On vide tres grados in le evolution del Romanticismo romanian:

- Le decennios de 1830 e 1840 con autores como I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi, V. Cârlova, e Gh Gr. Alexandrescu.
- Le secunde grado comencia le 19 de martio 1840 con le prime publication del revista *Dacia*.
- Le grado final es formate post le revolution de 1848 e continua usque le Prime Guerra Mundial.

6. Realismo e naturalismo

Le realismo nasceva in le secunde medietate del seculo XIX como un reaction contra le abusos del imagination e subjectivitate in le Romanticismo. In iste movimento on accentua le observation de realitate.

Le realismo ha in Francia autores como:

- Henry Beyle, plus cognoscite como Stendhal, qui scribeva libros re viages, biographia, e in le fin de su vita novellas, inter le quales on accentua *Rubie e Nigre*.
- Honoré de Balzac, qui habeva le idea del projecto litterari del Comedia human. On accentua *Eugenia Grandet* e *Le patre Goriot* inter su operas.
- Gustave Flaubert scribeva *Madame Bovary* e Émile Zola, creator del Naturalismo, scribeva un serie de dece-duo novellas nominate “Le familia Rougon-Macquart”, inter le quales on accentua *Germinal*.

In Italia, le Realismo originava del Verismo, un movimento litterari apparite inter 1875 e 1895 con operas de Giovanni Verga e Luigi Capuana con le collaboration de altere scriptores como Matilde Serao.

In Portugal on accentua Machado de Assis e anque José Maria de Eça de Queiroz e Antero de Quental. Le duo ultimes introduceva le movimento in Portugal. Le operas principal de iste periodo es:

- Illos scripte per Eça de Queiroz: *Os Maias* e *O Crime do Padre Amaro*.
- Illos scripte per Antero de Quental: *Sonetos Completos*, *Considerações sobre a philosophia da historia litteraria*

Portuguesa, Bom senso e bom gosto e A dignidade das letras e litteraturas officiaes.

Le Naturalismo extendeva a Espania gratias a Emilia Pardo Bazán, mais iste movimento non esseva multo successose proque illo habeva multe ideas opposite al pensamento religiose de multe autores. Le autores espaniol non es vermente naturalistas, mais on pote vider alicun elementos naturalista in lor operas.

Le autores principal es:

- Ramón de Campoamor, con *Doloras e Humoradas* ubi ille utiliza le ironia.
- Con Fernán Caballero (nomine utilisate per Cecilia Böhl de Gaber), on vide le transferentia inter le Romanticismo e le Realismo. Su prime publicationes de stilo romantic se approximava poco a poco al Realismo. Su novella principal es *Las gaviotas*.
- Pedro Antonio de Alarcón esseva proxime al Romanticismo durante que ille esseva juvene, mais ille cambiava e deveniva plus conservator. On accentua inter su operas *El sombrero de tres picos*.
- Benito Pérez Galdós, cuje opera principal es *Episodios nacionales*, un collection de 46 novellas que es un historia in forma de novella de Espania in le seculo XIX. On pote divider le resto de su operas in:
  - Novellas de thesis ubi contrasta le punctos de vista conservator e liberal, favoriente iste ultime. On accentua *Doña Perfecta* e *Marianela*.
  - Novellas contemporanee: Obras como *Fortunata y Jacinta* que es plus proxime al ideas del Realismo.

- Novellas spiritual o symbolic, influite per le spiritismo del novella europee del fin de seculo. On accentua *Nazarín* e *Misericordia*.
- Leopoldo Alas, Clarin, con su narrationes curte e su novella *La Regenta*, un del novellas espaniol le plus importante.

Le prime opera del Realismo romanian es *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon, publicate quando in Europa occidental le movimento esseva in su epocha final. Altere autores es:

- Costache Negruzzi con su *Amintiri din junețe*.
- Ion Luca Caragiale con *O noapte furtunoasă*.
- Liviu Rebreanu con operas como *Răscoala*.
- George Călinescu de qui on accentua *Scrinul negru*.

7. *Interlingua*

Interlingua es le lingua in le qual iste libro es scribite. Assi on va vider le historia e le litteratura del lingua.

Historia

Post le Prime Guerra Mundial il habeva un crescite interesse in le idea de un lingua auxiliar international. Multe linguistas, interpretatores e scientistas se interessava pro disveloppar un optime lingua auxiliar. Con lor appoio le International Auxiliary Language Association (IALA) esseva formate in 1924 con le financiamento de Alice Vanderbilt Morris pro studiar iste question.

Finalmente, post le fallimento de attinger compromissos inter le linguas auxiliar international existente, IALA ha decidite producer su proprie lingua auxiliar usante principios scientific. Le idea non esseva inventar le lingua auxiliar, mais extraher su vocabulario del parolas international commun inter le major linguas de Europa e standardisar lo. Como on diceva, “Il non es necesse inventar un lingua auxiliar. Lo que es necesse es solmente que on lo extrahe.”

Le ricerca de disveloppamento ha comenciate in 1936 in Liverpool, Anglaterra, mais con le menacia de guerra, IALA ha movite su operationes de ricerca a Nove York in 1939 sub le direction de E. Clark Stillman. In iste anno ille ha assemblate un equipa de linguistas pro facer le labores. In 1943 E. Clark Stillman e su assistente, dr. Alexander Gode, ha finite un manual “Interlinguistic Standardization” que describeva lor concepto del maniera de extraher le parolas del linguas que illes credeva contineva le plus grande concentration de parolas

international: anglese, francese, italiano, e espaniol/portugese.

Le labor continuava durante le Secunde Guerra Mundial, mais Stillman ha partite de IALA in 1943 pro servir in le governamento del Statos Unite. Dr. Gode deveniva le director de recerca pro tempore. In 1945 un Reporto General de IALA ha revelate que le equipa haveva producite un vocabulario de plus que 20.000 parolas international.

In le interim, recerca e experimentation esseva interprendite pro investigar plure variantes del lingua auxiliar international usante le vocabulario international. Iste variantes esseva

1. Le variante naturalistic, totalmente prototypic
2. Un variante con minime regularisation e schematisation
3. Un variante con regularisation intermedie

In 1946 un ben cognoscite linguista francese, dr. André Martinet, esseva empleate como le director de recerca pro producer un dictionario e un forma final pro le lingua auxiliar. Martinet ha conducte un sondage de opinion super le forma del lingua auxiliar, e le resultatos ha indicate que un lingua inter le variante totalmente naturalistic e un variante minimemente regularisate esserea favorate per le plus grande numero de personas.

In le fin de 1948 dr. Alexander Gode ha assumite le final responsabilitate pro producer un dictionario del lingua auxiliar quando dr. Martinet ha retornate al academia al Universitate Columbia. Sra. Alice V. Morris, qui ha essite le principal fortia e financiara de IALA, ha morite in agosto 1950 quando le forma final del dictionario esseva in preparation pro le imprimitores.

Le grammatica e vocabulario de Interlingua esseva primo publicate in 1951:

Dr. Gode ha publicate le productio final, le “Interlingua-English Dictionary” in 1951, con circa 27.000 entratas, cuje formas es intermedie inter le formas del variante purmente prototypic e le variante con minime regularisation e modernisation.

Alexander Gode esseva un del promotores capital de iste effortio. Ille publicava un summario del grammatica, un dictionario unidirectional (Interlingua a anglese), e un libro introductorio con le titulo *Interlingua a Prime Vista*.

Alexander Gode e Hugh Blair, qui ha essite le assistente personal de sra. Alice Morris in su proprie recerca super linguas auxiliar, ha publicate al mesme tempore le “Interlingua Grammar”, que dava un forma concrete al lingua international.

Conclusion

Interlingua es le latino moderne. Create per le IALA in 1951, illo deveniva un lingua que uni tote le populos romanic e europees como lo faceva le latino ab le tempores del Imperio Roman usque le seculo XIX.

Interlingua non es solmente un lingua, mais un instrumento pro mantener e transmittre le cultura classic (del antiquitate grec e roman) e le cultura europees. Illo es le porta al linguas e culturas europees.